

CHAKANA SAVDO KORXONALARIDA INVENTARIZATSIYA O‘TKAZISH MASALALARI

Qayumov Nozimjon Adxamjon o‘g‘li

Farg‘ona Politexnika Instituti,
“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrası, assistenti,
e-mail: nozimchik1929@gmail.com, +998911070301.

Qayumov Shohruh Adxamjon o‘g‘li

Farg‘ona Politexnika Instituti,
“Buxgalteriya hisobi” mutaxassisligi magistri,
e-mail: shohrux771ja@gmail.com, +998911069597.

ANNOTATSIYA

Maqolada xo‘jalik yurituvchi subyektlarda inventarizatsiya o‘tkazish va inventarlardan foydalanish samaradorligini oshirish masalalari muhokama qilingan. Zamonaviy raqamli texnologiyalar davrida mamlakatimizdagi xo‘jalik yurituvchi subyektlarda inventarizatsiya o‘tkazish buxgalteriya hisobida duch keladigan eng muhim muammolarni biri hisoblanadi. Zamonaviy buxgalteriya tizimida inventarizatsiya o‘tkazishning asosiy istiqbollari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: inventarizatsiya, tovar moddiy zaxiralar, aktivlar, pul ekvivalentlari, asosiy vositalar, buxgalteriya hisobi, hisob siyosati.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы проведения инвентаризации и повышения эффективности использования товарно-материальных ценностей в хозяйствующих субъектах. В эпоху современных цифровых технологий инвентаризация хозяйствующих субъектов страны является одной из важнейших задач в бухгалтерском учете. Описаны основные перспективы инвентаризации в современной системе бухгалтерского учета.

Ключевые слова: товарно-материальные запасы, товарно-материальные запасы, активы, денежные эквиваленты, основные средства, бухгалтерский учет, учетная политика.

ABSTRACT

The article discusses the issues of conducting inventory and improving the efficiency of inventory use in business entities. In the era of modern digital technologies, inventory of business entities in the country is one of the most important problems in accounting. The main prospects of inventory in the modern accounting system are described.

Keywords: *inventory, inventories, assets, cash equivalents, property, plant and equipment, accounting, accounting policies.*

KIRISH

Chakana savdoda buxgalteriya hisobi sifatli xizmat ko'rsatish, boshqaruv, tovar operatsiyalarini amalga oshirish va ularni to'g'ri taqsimlash uchun mo'ljallangan. Savdoda buxgalteriya hisobining asosiy vazifasi shundan iboratki, barcha tovar muomalalari hujjatlashtiriladi va bu hujjatlarda qiymat, pul ko'rinishida aks ettiriladi.

Buxgalteriya hisobida bu funktsiya baholash usuli bilan amalga oshiriladi. Baholash - bu moddiy boyliklarning pul shaklida ifodalanishi. Baholashning asosiy maqsadi haqiqiy tannarxni aniqlashdir. [7-15] Haqiqiy tannarxning qiymatini aniqlash uchun kalkulyatsiya usuli - xarajatlarni hisoblash usuli, ya'ni har bir ob'ekt uchun yoki ma'lum bir narx bo'yicha narxni hisoblash usullari qo'llaniladi. Buxgalteriya hisobi ob'ektning smetasini hisoblash bilan bog'liq hisob-kitob usuli sifatida mablag'lar harakatining barcha bosqichlarida qo'llaniladi.[2] Buxgalteriya hisobi ob'ektlarini baholashning u yoki bu qiymatini olishga imkon beradigan protseduralarni tanlash tashkilotning maqsadlariga bog'liq. Natijada, tashkilotlar baholanayotgan ob'ektlarni turli yo'llar bilan tavsiflaydilar va shuning uchun buxgalteriya hisobida ko'plab baholash turlari qo'llaniladi. Biroq, buxgalteriya hisobi nazariyasi va amaliyotida qo'llaniladigan turli baholashlar bilan birinchi navbatda ma'lumotni hisobga olish kerak. Shu munosabat bilan baholashlarni iqtisodiy, soliq, investitsiya, sug'urta (aktuar), huquqiy, ma'muriy, statistik, axborot baholashlari sifatida tavsiflash mumkin. Tashkilot aktivlarini hisobga olishda buxgalteriya hisobi qoidalari va xalqaro standartlarda quyidagi baholash usullari taklif etiladi: sotib olishda adolatli qiymat, ayirboshlash qiymati, sotishning taxminiy bahosi, joriy qiymat va boshqalar.[3-6]

Sotib olishning adolatli qiymati aktivlarni sotib olish xarajatlarini o'z ichiga oladi. Aktivlarni ro'yxatdan o'tkazishda bu qiymat boshlang'ich qiymat yoki oldingi qiymat deb ham ataladi. Bu sotib olishning haqiqiy qiymati bo'lib, u ko'rib chiqilayotgan aktivning "tarixida" qayd etiladi va undan foydalanish yoki iste'mol qilishning butun tsikli davomida kuzatiladi.[4-9]

Vaqt o'tishi bilan, ba'zi hollarda, o'tmishda yaratilgan mulkni qayta ishlab chiqarish xarajatlari o'zgarishi yoki mavjud bo'lganlarga o'xshash bo'lishi mumkin, ammo texnik takomillashtirish (yangi ishlab chiqarish texnologiyalarini hisobga olgan holda). ob'ektlar yaratiladi, bu esa mavjud ob'ektlar qiymatining haqiqatga mos kelmasligiga olib keladi. Ob'ektlarni baholashda bunday nomutanosibliklarni

bartaraf etish uchun hozirgi mavjud mulkni ko'paytirish xarajatlari yig'indisi bilan tavsiflangan almashtirish xarajatlari smetasi joriy etiladi. Shu munosabat bilan ob'ektning dastlabki qiymati almashtirish qiymatiga aylantiriladi. Bir bahoni boshqasiga o'tkazish jarayoni qayta baholash deb ataladi. Ko'chmas mulkni sotish narxi - bu mavjud mulkning joriy bozor sharoitlariga qarab taxminiy sotish narxi.

Diskontlangan qiymat korxonadan kelajakdagi normal faoliyat jarayonida olinishi kutilayotgan iqtisodiy foyda miqdoridan kelib chiqib hisoblangan qiymat sifatida aniqlanadi. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonunining 12-moddasiga asosan yoki bozor bahosida (sof sotish bahosi).[1]

Inventarizatsiyaning asosiy maqsadlari mol-mulkning haqiqatda mavjud ekanligini aniqlash, haqiqiy mol-mulkni hisob ma'lumotlari bilan solishtirish va majburiyatlarning hisobda to'g'ri ko'rsatilganligini tekshirishdan iborat.[5]

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

So'nggi yillarda chakana savdoda buxgalteriya hisobi va tahlili bo'yicha juda ko'p nashrlar paydo bo'ldi. Shu bilan birga, savdo tashkilotlarining buxgalterlari mavjud me'yoriy hujjatlarni qo'llash uchun zarur tushuntirishlar yo'qligi sababli doimiy ravishda axborot tanqisligini boshdan kechirmoqda.

Tadqiqotning asosi sifatida buxgalteriya hisobi, tahlil, statistika sohasidagi etakchi xorijiy va o'zbek olimlarining ishlari o'rganildi. Buxgalteriya hisobi va tahlil sohasidagi etakchi o'zbek iqtisodchilari o'z ilmiy izlanishlarini yoritalayotgan mavzuga nazariy va amaliy jihatlariga bag'ishlaganlar, ular orasida Ibragimov A., Abdukarimov B.A., Ochilov I., Kudbiev D., Islomov F., Pardaev A.X., Ismanov I.N., Qo'ziev I., Rizaev N., Karimov A., Pardaev B.X., G'ulomova F.G'., Pardayev M.Q., Urazov K.B., Vaxidov S.V., Turdiyeva M., Islomov F., Pardaev A.X., Xasanov B.A., Aybeshov X., Abdukarimov B.A., Bektemirov A.B., kabilarni aytish mumkun.[8-10-11-15]

Rus olimlari: Bakanov M. I., Ivashkevich V. B., Kondrakov N. P., Kulikova L. I., Mizikovskiy Ye. A., Nikolayeva S. A., Paliy V. F. chakana savdoda buxgalteriya hisobi va analitik ma'lumotlarini shakllantirishga va undan axborot asosi sifatida foydalanishga katta hissa qo'shdilar. [12-13-16]

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani yozishda quyidagi metod va usullar qo'llanildi: tizim tahlillari, detallar, zamonaviy buxgalteriya hisobi tizimi sharoitida korxonalarini o'rganish va inventarlash bo'yicha faktor tahlil.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xo'jalik yurituvchi sub'ektning barcha mol-mulki, ko'rsatilgan joyidan va barcha turdagi moliyaviy majburiyatlardan qat'iy nazar, inventarizatsiya qilinishi kerak. Bundan tashqari, sub'ektga tegishli bo'lmagan, ammo buxgalteriya hisobida hisobga olingan (saqlashda saqlanadigan, ijaradagi, qayta tayyorlash uchun sotib olingan), shuningdek, biron bir sababga ko'ra hisobdan chiqarilgan mol-mulkning tovar-moddiy zaxiralari inventarizatsiya qilinadi. [18] Mulknii inventarizatsiya qilish material uchun javobgar shaxs tomonidan amalga oshiriladi.

Inventarlash quyidagi hollarda talab qilinadi:

- mulknii ijaraga berish, sotib olish, sotish uchun, shuningdek davlat korxonasi o'zgartirilganda (davlat tasarrufidan chiqarilganda);
- yillik moliyaviy hisobot tuzilgunga qadar, hisobot yilining 1 oktyabridan kechiktirmay o'tkaziladigan inventarizatsiya bundan mustasno.

Pul mablag'lari, pul ekvivalentlari, aktivlar va asosiy hisob blankalari bir oyda bir marta, yoqilg'i-moylash materiallari, oziq-ovqat mahsulotlari har bir chorakda, qimmatbaho metallar sanoat yo'riqnomalariga muvofiq inventarizatsiya qilinadi.

Ayrim joylar va mavsumiy tusda ishlaydigan korxonalarda ishlab chiqarish zaxiralari ular eng kam miqdorda qolganda quyidagi hollarda inventarlanadi:

- asosiy vositalar va Tovar moddiy zaxiralarni qayta baholash;
- moddiy javobgar shaxslar o'zgarganda (qabul qilingan kuni - ishlarni topshirish);
- o'g'irlik yoki suiiste'mol qilish, shuningdek mulknii yo'q qilish;
- tabiiy ofatlar, yong'inlar, ofatlar yoki g'ayritabiiy sharoitlar tufayli yuzaga kelgan boshqa favqulodda vaziyatlarda;
- xo'jalik yurituvchi sub'ekt tugatilgan (qayta tashkil etilgan)da tugatish (ajratish) balansi tuzilgunga qadar va qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa hollarda.

Kollektiv javobgarlik nuqtai nazaridan inventarizatsiya jamoa rahbari o'zgarganda, uning a'zolarining ellik foizdan ortig'i jamoani tark etganda yoki bir yoki bir nechta jamoa a'zolarining iltimosiga binoan o'tkaziladi.

Inventarizatsiyani o'tkazish bo'yicha tadbirkorlik sub'ektlari tarkibida:

- xo'jalik yurituvchi subyekt rahbari yoki uning o'rinbosari (komissiya raisi);
- bosh buxgalter;
- boshqa mutaxassislar (muhandislar, iqtisodchilar, texniklar va boshqalar) bilan doimiy inventarizatsiya komissiyalari.

Inventarizatsiya komissiyasi tarkibiga xo'jalik yurituvchi subyektning ichki auditorlik tekshiruvchi vakillari kiritilishi mumkin.

Ish hajmi katta bo'lganda bir vaqtning o'zida mulkiy va moliyaviy majburiyatlarni inventarizatsiya qilish uchun u quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- inventarizatsiya o'tkazilishini talab qilgan raxbar vakili (komissiya raisi);
- Ishchi inventar komissiyalari mutaxassislardan: tovar eksperti, mexanik, o'rinbosarlar, iqtisodchi, buxgalter va boshqalardan tuziladi.

Komissiya tarkibiga korxonada mavjud inventarlar, narxlar va buxgalteriya hisobi bilan tanish bo'lgan bilimli va ish tajribasiga ega xodimlar kiritilishi kerak.

Korxonada bir mansabdor shaxs ikki marta inventarizatsiya komissiyasiga raxbar bo'lishi mumkin emas.

Doimiy va ishlaydigan inventarizatsiya komissiyalarining tarkibi korxonada rahbari tomonidan tasdiqlanadi. Inventarizatsiyani o'tkazish vaqtida komissiyaning kamida bitta a'zosining yo'qligi inventarizatsiya natijalarini haqiqiy emas deb topish uchun asos bo'ladi.

Inventarizatsiyani boshlashdan oldin quyidagilarni tekshirish kerak:

- inventar varaqlari, inventar kitoblari yoki ro'yxatlarining mavjudligi va holati;
- texnik pasportlar yoki boshqa texnik hujjatlarning mavjudligi va holati;
- xo'jalik yurituvchi subyekt tomonidan ijaraga olingan, saqlanayotgan va vaqtincha foydalanilayotgan asosiy vositalar bo'yicha hujjatlarning mavjudligi. Agar hujjatlar mavjud bo'lmasa, ularni olish yoki qayta ishlash kerak.

Buxgalteriya hisobi registrlarida yoki texnik hujjatlarda nomuvofiqliklar yoki noaniqliklar aniqlangan taqdirda, ularga tegishli o'zgartirishlar va aniqliklar kiritilishi kerak. Asosiy vositalarni inventarizatsiya qilishda komissiya ob'ektlarni natira ko'rinishida tekshirishi va ularning to'liq nomi, vazifasi, inventar raqamlari va asosiy texnik yoki ekspluatatsiya ko'rsatkichlarini inventar ro'yxatlariga yozib qo'yishi shart. Inventarizatsiyada aniqlangan hisobga olinmagan ob'ektlarni baholash joriy qiymat bo'yicha amalga oshirilishi kerak, eskirish esa ob'ektlarning haqiqiy texnik holatidan kelib chiqqan holda, baholash va eskirish to'g'risidagi ma'lumotlar tegishli aktlarda qayd etilishi kerak. Inventarizatsiya komissiyasi inventarizatsiya paytida aniqlangan hisobga olinmagan ob'ektlar qachon va kimning buyrug'i bilan qurilganligini, ularni qurish xarajatlari qayerda hisobdan chiqarilganligini aniqlashi va buni bayonnomada aks ettirishi kerak. Ishlamaydigan va tiklanmaydigan asosiy vositalar inventarizatsiyaga kiritilmaydi. Inventarizatsiya komissiyasi ushbu ob'ektlarning alohida ro'yxatini tuzadi, bunda ularni ishga tushirish vaqti va foydalanishdan chiqarish sabablari (buzilish, to'liq eskirish va boshqalar) ko'rsatilgan. Bunday ob'ektlarni hisobdan chiqarish umumiy belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Nomoddiy aktivlarni inventarizatsiya qilishda quyidagilar tekshirilishi

kerak: tashkilotning ulardan foydalanish huquqlarini tasdiqlovchi hujjatlar mavjudligi; Nomoddiy aktivlar balansda to'g'ri va o'z vaqtida aks ettiriladi. Naqd pul inventarizatsiyasi kassadagi naqd pul va boshqa naqd pullarning haqiqiy mavjudligini tekshiradi.[19] Qat'iy hisob blankalari ham tekshiriladi. Kassada naqd pulning haqiqiy mavjudligini hisoblashda banknotalar, pochta markalari va davlat boji markalari hisobga olinadi.

Kassadagi naqd pul qoldig'iga hech qanday hujjat yoki chek qo'shilmaydi. Kassirning kassada xo'jalik yurituvchi subyektga tegishli bo'lmagan pul mablag'lari va boshqa mol-mulk mavjudligi to'g'risidagi bayonoti hisobga olinmaydi.

Pul mablag'larini inventarizatsiya qilish hisoboti inventarizatsiya kunidagi aktivlarning qoldig'ini natura va buxgalteriya hisobi ma'lumotlari asosida ko'rsatadi va inventarizatsiya natijalarini belgilaydi.[20-22]

Belgilangan hisobvaraqdagi blankalarning haqiqiy mavjudligini tekshirish blanka turlari bo'yicha blankalarning boshlang'ich va yakuniy raqamlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Ushbu tekshirish natijalari maxsus ro'yxatda qayd etiladi. Banklar, byudjetlar, xaridorlar, etkazib beruvchilar, buxgalterlar, ishchilar va xizmatchilar, omonatchilar va boshqa qarzdorlar va kreditorlar bilan hisob-kitoblarni inventarizatsiya qilish tegishli hujjatlar bo'yicha qoldiqlarni aniqlash va hisobvaraqlarda qayd etilgan summalarning asosligini har tomonlama tekshirish asosida amalga oshiriladi. Komissiya debitorlik va kreditorlik qarzlari bo'yicha qarzdorlarni, ularning haqiqatini, agar shunday bo'lsa, da'vo muddatini kechiktirish uchun javobgarlarni aniqlaydi. Inventarizatsiya jarayonida aniqlangan aktivlar asosida solishtirma schyotlar tuziladi. Tekshiruv hisoblari inventarizatsiya natijalari, buxgalteriya hisobi ma'lumotlari va inventarizatsiya ma'lumotlari o'rtasidagi tafovutlarni aks ettiradi. Ortiqcha va tugatilgan tovar-moddiy boyliklarning qiymati ularning balans qiymatiga muvofiq solishtirish schyotlariga kiritiladi. Inventarizatsiya natijalarini qayd etish uchun yagona registrlardan foydalanish mumkin, ular inventar ro'yxatlari (aktlari) va solishtirish yozuvlarini birlashtiradi. Korxonaga tegishli bo'lmagan, lekin schyotlarda hisobga olinadigan (saqlashda saqlanadigan, ijaraga olingan, qayta ishlashga qabul qilingan) aktivlar uchun alohida solishtirish schyotlari tuziladi. Hisoblash va boshqa usullardan foydalangan holda, solishtirish hisoblari qo'lda ham yaratilishi mumkin. Inventarizatsiya va boshqa auditlar davomida aniqlangan aktivlarning haqiqiy mavjudligidan buxgalteriya hisobi ma'lumotlaridan farqlar quyidagicha tartibga solinadi:

- xo'jalik yurituvchi sub'ektning moliyaviy natijalarida aks ettirilgan ortiqcha asosiy vositalar, moddiy boyliklar, pul mablag'lari va boshqa mol-mulkning kelib

tushishi yoki tegishli barcha budjet tashkiloti mablag'lari (mablag'lari) ko'payganligi, keyin sabablar va aybdorlar aniqlanganligi;

- belgilangan me'yorlar doirasida boyluk yo'qotilishi xo'jalik yurituvchi subyektlar rahbarlarining buyrug'i bilan ishlab chiqarish va ekspluatatsiya xarajatlari yoki byudjet tashkilotining moliyalashtirilishini (mablag'larini) qisqartirish hisobidan hisobdan chiqariladi. Yo'qotish standartlari faqat kamomad haqiqatda aniqlangan taqdirdagina qo'llanilishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, o'rnatilgan me'yorlar doirasida boylukning yo'qolishi boylukning taqchilligini qayta taqsimlashning ortiqcha miqdorini hisobga olgan holda aniqlanadi. [25-26] Qayta saralash amalga oshirilgandan keyin ham kamomad mavjud bo'lsa, defitsit nomiga tabiiy yo'qotish mezonlari qo'llanilishi mumkin.

Tasdiqlangan me'yorlar mavjud bo'lmaganda, yo'qotish normadan oshib ketgan deb hisoblanadi;

- Mol-mulkning yo'qotish me'yoridan ortiq taqchilligi, shuningdek, mol-mulkning yo'q bo'lib ketishidan ko'rilgan zararlarni uchun aybdorlar javobgar bo'ladi.

Suiiste'mol qilish natijasida yuzaga kelgan kamchilik va yo'qotishlar aniqlanganda, tegishli materiallar kamchilik va yo'qotishlar sodir bo'lgan kundan boshlab 5 kun ichida tergov organlariga taqdim etilishi va aniqlangan kamchilik va zararlarni miqdori bo'yicha fuqarolik da'vosi qo'zg'atilishi;

- mol-mulkning yo'qolishi va aktivlarning shikastlanishi bilan bog'liq yo'qotishlar oshib ketgan taqdirda, tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi to'g'risidagi nizomga muvofiq ishlab chiqarish va muomala xarajatlarini hisobdan chiqarish. , defitsit va zararning aniq aybdorlari aniqlanmagan yoki byudjet tashkilotida moliyalashtirish (mablag'lar) kamayganligi.

Bunda mol-mulkning yo'qolishi va mol-mulkning shikastlanishi bilan bog'liq yo'qotishlar normasidan oshib ketgan yo'qotishlarni hisobdan chiqarishni rasmiylashtirish uchun taqdim etilgan hujjatlarda bunday kamomad va yo'qotishlarning oldini olish bo'yicha ko'rilgan choralar ko'rsatilishi kerak.

Mulkga zarar etkazish fakti to'g'risida xulosalar texnik nazorat bo'limidan yoki tegishli sifat nazorati organlaridan olinishi kerak.[21]

Tabiiy yo'qolib ketish me'yorlaridan ortiq miqdorda resurslarning kamayishi va nobud bo'lishini hujjatlashtirish uchun taqdim etiladigan hujjatlarga tergov yoki sud organlarining aybdorlar yo'qligini tasdiqlovchi yoxud aybdorlarga zararni qoplashni rad etuvchi yoxud texnik nazorat bo'limi yoki tegishli ixtisoslashtirilgan tashkilotlarning (sifat) qarorlari kiradi. tekshiruvlar va boshqalar).

Qayta tasniflash natijasida yuzaga kelgan ortiqcha va kamomadlarni bir xil muddatda, ko'rib chiqilayotgan shaxs bo'yicha, bir xil asosiy vositalar ob'ekti bo'yicha va boshqarmaning ruxsati bilan bir xil miqdorda hisobga olishga yo'l qo'yilishi mumkin. ishonchli vakil.

Ruxsat etilgan takroriy navlarni qayta tasniflash uchun mas'ul shaxslar ishonchli boshqaruvchiga batafsil tushuntirish beradilar.

Moddiy javobgar shaxslarning aybisiz boshqa joyga o'tkazish natijasida hosil bo'lgan qiymat farqi inventarizatsiya yozuvlarida batafsil tushuntirilishi kerak, shunda bunday farq aybga kiritilmaydi.

Korxonada mulkini inventarizatsiya qilishda foydalaniladigan hujjatlar ro'yxati quyidagilardan iborat:

1-ilova. Buyruq.

2-ilova. Inventarizatsiya nazorati kitobi.

3-ilova. Inventarizatsiyaning to'g'riligini nazorat qilish guvohnomasi.

5-ilova. Inventarizatsiyada aniqlangan natijalar bayonnomasi.

6-ilova. Asosiy vositalarni inventarizatsiya qilish.

7-ilova. Inventar yorlig'i.

8-ilova. Inventar ro'yxati.

9-ilova. Yuklangan tovarlarni inventarizatsiya qilish.

10-ilova. Saqlash uchun qabul qilingan (topshirilgan) inventarizatsiya.

11-ilova. Tranzitdagi materiallar va tovarlarni inventarizatsiya qilish.

12-ilova. Qurilishi tugallanmagan asosiy vositalarni inventarizatsiya qilish to'g'risidagi guvohnoma.

13-ilova. Keyingi davr uchun xarajatlarni inventarizatsiya qilish. 14-ilova. Naqd pul inventarizatsiyasi to'g'risidagi guvohnoma. 15-ilova. Kvitansiya.

16-ilova. Xaridorlar, etkazib beruvchilar va boshqa qarzdorlar va kreditorlar bilan hisob-kitoblarni inventarizatsiya qilish to'g'risidagi guvohnoma.

17-ilova. Asosiy vositalar inventarlarini taqqoslash hisoboti.

18-ilova. Inventarizatsiya natijalarini taqqoslash hisobi.

Har bir kamchilik yoki ortiqcha holatlardagi farqlarning sabablarini chuqur va har tomonlama o'rganish kerak.

Buxgalteriya hisobi tizimida qimmatbaho buyumlarning qadrsizlanishi natijasida ko'rilgan zararlar ustidan yanada puxta nazorat o'rnatish maqsadida yuqorida qayd etilgan "Qiymatsizlanishdan zararlar va yo'qotishlar" nomli maxsus hisob yuritiladi. Bu inkasso va taqsimlash schyoti bo'lib, u zararlarining umumiy summasini va

ularning alohida turlarini aniqlash va bu summalarni tegishli schyotlarga hisobdan chiqarish uchun foydalaniladi.

"Aktivlarning yo'qotishlari va qadrsizlanishidan zararlar" schyoti faol. Uning debeti bo'yicha, solishtirma vedomost asosida tovar-materiallar ("Materiallar", "Tayyor mahsulotlar", "Tovarlar va boshqalar") hisobvarag'idan qimmatliklarning jamg'arilishidan barcha kamomad va yo'qotishlar undiriladi. Ushbu schyotning debeti bo'yicha undirilgan summalar taftish komissiyasining qaroriga ko'ra xarajatlar yoki aybdorlar schyotlarining kreditiga yoziladi. Buni quyidagi tasnifda ko'rish mumkin:

Tabiiy yo'qotish normasi doirasida yoki undan yuqori nuqsonlar aybdorlar bo'lmagan taqdirda tabiiy yo'qotishlar deb hisoblanadi va ular qaerda sodir bo'lishiga qarab ishlab chiqarish tannarxiga yoki takroriy xarajatlarga kiritilishi kerak. Ular qiymatlarning haqiqiy harakati va ushbu harakatning hujjatlari o'rtasidagi nomuvofiqlikni aks ettiradi. Masalan, tovar-moddiy zaxiralarning taqchilligi ularning hujjatlashtirilganidan ko'ra ko'p miqdorda ishlab chiqarishga o'tkazilganligi natijasi bo'lishi mumkin; Tayyor mahsulotlarning etishmasligi, ular haqiqatda olinganidan ko'ra ko'proq hujjatlashtirilganligi haqidagi hujjatlarning natijasi bo'lishi mumkin. Ishlab chiqarish tannarxidan tovar-moddiy boyliklarning yetishmasligini chegirib tashlash orqali ham nuqsonlar bartaraf etiladi.

Ortiqcha xarajatlar korxonaning ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish hisobiga tegishli qiymat schyotlarining kreditiga yoziladi. Ortiqcha holatlar aniqlanganda, ularning sabablari va aybdorlari so'roq qilinadi. [23-24]

Buxgalteriya hisobining inventar usuli korxonada sodir bo'lishi mumkin bo'lgan o'g'irlik holatlarining oldini olish maqsadida olib boriladi, korxonada kelajakdagi yo'qotishlar, turli xil yo'qotishlarning oldini oladi yoki sabablarini aniqlaydi va qonun barcha kamchiliklarni moddiy kuchlar uchun javobgar shaxs tomonidan to'lashga majburdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, zamonaviy buxgalteriya hisobida inventarizatsiya o'tkazishning rivojlanishi, albatta, professional buxgalter ishining samaradorligi va sifatini oshirishga, shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini nazorat qilishni takomillashtirishga yordam beradi. Shuning uchun buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish jadal rivojlanib, korxonada buxgalteriya tizimini rivojlantirishning butunlay yangi imkoniyatlarini va istiqbollarni ochib beradi.

Xulosa qilib aytish kerakki, mamlakatimizda chakana savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini raqamlashtirish orqali inventarizatsiya jarayonini tartibga solish va qaror qabul qilish uchun aniq ma'lumotlarni olish mumkin. Bozorlarda chakana savdoni tartibga solish – O'zbekiston iqtisodiyotini yuqori sur'atlarda o'sishini ta'minlash bilan birga, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish jarayonini ham tezlashtirib beradi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi (yangi tahriri) qonuni. Toshkent sh., 2016-yil 13-aprel, O'RQ-404-son.
2. Ismanov, I. N., & Axmadaliev, B. (2021). Factors Influencing The Formation Of International Budget Accounting Systems. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 3(09), 21-30.
3. Кудбиев, Д. К. (2019). Учет арендованных основных средств и взаимоотношений арендодателей и арендаторов. In *БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ: ДОСТИЖЕНИЯ И НАУЧНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ XXI ВЕКА* (pp. 144-150).
4. Кудбиев, Д. (2021). ВОПРОСЫ УЧЕТА АРЕНДОВАННЫХ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ. In *Современная наука. XXI век: научный, культурный, ИТ контекст* (pp. 109-119).
5. Кудбиев, Д. (2022). МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АРЕНДЫ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ И ИХ УЧЕТ. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 2(1), 57-62.
6. Исманов, И. Н., & Савинова, Г. А. (2021). Сопоставление Некоторых Аспектов Национальных Стандартов Бухгалтерского Учета и МСФО. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF INNOVATIONS ON TOURISM MANAGEMENT AND FINANCE*, 2(11), 14-19.
7. Qudbiyev, N. T., Ulug'Bek Erkinjon, O. G. L., & Mominov, I. L. O. (2022). TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ICHKI NAZORATNING SAMARALI TIZIMI SIFATIDA ICHKI AUDITNING O'RNI VA AHAMIYATI. *Scientific progress*, 3(1), 449-457.
8. Давлятшаев, А. А. (2020). НЕОБХОДИМОСТЬ ПРОВЕДЕНИЯ АНАЛИЗА РЕГИОНАЛЬНЫХ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ. *Национальная ассоциация ученых*, (55-2 (55)), 28-32.
9. Атабаева, З. А. (2021). Оценка Финансового Состояния В Процессе Инвестиционного Проектирования. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES*, 2(12), 309-314.

10. Атабаева, З. А. (2021). Оценка Эффективности Планируемых Инвестиционных Проектов. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF INNOVATIONS ON TOURISM MANAGEMENT AND FINANCE, 2(12), 51-56.
11. Давлятшаев, А. А., & Жамолиддинова, М. (2022). РАЗВИТИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ РАСШИРЕНИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ. Gospodarka i Innowacje., 22, 133-139.
12. Rasulova, S. X., Qudbiyeva, G. A. Q., Mexmonaliyev, U. E. O., & Raximjonov, U. R. O. (2022). BOZOR IQTISODIYOTI TIZIMIDA LOGISTIKANING MOHIYATI VA O'RNI. Scientific progress, 3(1), 607-616.
13. Alisher Abduraimovich Temirqulov (2022). TRANSPORT LOGISTIKASINING IQTISODIY MOHIYATI. Scientific progress, 3 (1), 1110-1120.
14. Davlyatshayev, A. A. (2022). LOGISTIKANING MINTAQA RIVOJIDAGI O'RNI. Scientific progress, 3(2), 900-908.
15. Qudbiyev, N. T., No, D. M. O. G. L., Raximjonov, U. R. O. G. L., & Razzaqova, D. A. Q. (2022). SOLIQ ORGANLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLINI OSHIRISH AHAMIYATI. Scientific progress, 3(1), 927-933.
16. Qudbiyev, N. T., Haydarov, U. S. O., & Kurbonova, S. A. (2022). HARAJATLAR HISOBNING ZAMONAVIY USULLARI. Scientific progress, 3(1), 442-448.
17. O'G'Li, R. U. R., Tohirovich, Q. N., & O'G'Li, Q. N. A. (2021). BILVOSITA SOLIQLARNING SOLIQ TIZIMIDAGI TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(10), 719-723.
18. Axmadoxunova, X. O. (2021). O 'ZBEKISTON IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO MOLIYAVIY HISOBOT STANDARTLARIGA O'TISHNING ROLI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 2(8), 257-261.
19. Темиркулов, А. А., & Ахмадохунова, Х. О. (2022). Необходимость Управленческого Учета В Строительных Организациях Республики Узбекистан. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES, 3(4), 1-8.
20. Shokiraliyevich, G. A. I. (2021). Increasing The Income Of The Population And Reducing The Tax Burden As A Key Factor In Improving The Living Standards Of

The Population. The American Journal of Management and Economics Innovations, 3(07), 7-10.

21. Atabayeva, Z. A. (2022, March). ACCOUNTING POLICY OF THE ORGANIZATION AND ITS CONNECTION WITH TAX PLANNING. In E Conference Zone (pp. 35-38).

22. Атабаева, З. А. (2020). ПОВЫШЕНИЕ У НАСЕЛЕНИЯ ЗНАНИЙ И НАВЫКОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СФЕРЕ МАЛОГО И СЕМЕЙНОГО БИЗНЕСА. In МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ (pp. 350-358).

23. Akhmadjonovich, S. D. (2022). Socio-Economic Aspects of Management Quality. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 4, 394–398.

24. Ahmadjonovich, S. D., & Ganievich, Y. V. IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN UZBEKISTAN. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR), 15, 46.

25. Abduraximov, B. U. O., Qudbiyev, N. T., & Mominov, I. L. O. (2021). AYLANMA MABLAG ‘LARNI BOSHQARISH TIJORAT KORXONASI MUVAFFAQIYATINING ASOSI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(10), 724-733.

26. Abduxalimovna, A. Z., & Nabiyevich, I. I. (2021). Organization of Long-Term Asset Accounting on the Basis of International Standards. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF INNOVATIONS ON TOURISM MANAGEMENT AND FINANCE, 2(11), 86-92.